Analizy OSW

OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH 30.01.2019 www.osw.waw.pl

Wsparcie UE dla synchronizacji sieci elektroenergetycznych państw bałtyckich

Joanna Hyndle-Hussein

23 stycznia UE dokonała podziału 800 mln euro z instrumentu „Łącząc Europę" (Connecting Europe Facility – CEF), przeznaczonych na kluczowe unijne projekty energetyczne. 323 mln euro z tej puli przeznaczono dla Litwy, Łotwy i Estonii jako dofinansowanie do pierwszego z trzech etapów projektu synchronizacji sieci elektroenergetycznych państw bałtyckich z sieciami obszaru synchronicznego Europy kontynentalnej (system UCTE, obejmujący państwa Europy zachodniej i środkowej). Planowany koszt realizacji prac związanych z pierwszym etapem przygotowań do synchronizacji ujęty we wniosku do UE to 432,5 mln euro (167 mln Litwa, 77 mln Łotwa, 187 mln Estonia). Uzyskane 323 mln euro jest zatem wsparciem na maksymalnym możliwym dla projektu unijnego poziomie 75%. Jest to także jedno z najwyższych dofinansowań dla projektu synchronizacji sieci w UE.

Proces synchronizacji ma się zakończyć w roku 2025. Synchronizacja sieci bałtyckich z systemem UCTE odbędzie się z wykorzystaniem istniejącego połączenia Polska–Litwa (LitPol Link). Na wniosek Estonii i Łotwy integrację sieci bałtyckich i europejskich wzmocnić ma budowa nowego połączenia morskiego Litwa–Polska (Litwa zabiegała o rozbudowę połączenia naziemnego LitPol Link o linię równoległą, od czego odstąpiła). Synchronizację poprzedzi desynchronizacja sieci bałtyckich z sieciami Rosji (w tym obwodu kaliningradzkiego) i Białorusi.

Choć operatorzy sieci państw bałtyckich są członkami Europejskiej Sieci Operatorów Elektroenergetycznych Systemów Przesyłowych (ENTSO-E), sieci elektroenergetyczne państw bałtyckich funkcjonują w ramach synchronicznego postsowieckiego systemu przesyłowego IPS/UPS, zarządzanego z centrum w Moskwie. W 1999 roku Łotwa i Estonia, a w 2001 roku także Litwa podpisały umowę BRELL o pozostaniu w systemie synchronicznym z rosyjskimi i białoruskimi sieciami. Porozumienie BRELL jest ostatnim elementem wiążącym systemy energetyczne państw bałtyckich z przestrzenią postsowiecką. W tym czasie państwa bałtyckie nie dysponowały połączeniami transgranicznymi ani do systemu państw nordyckich (system NORDEL), ani Europy kontynentalnej przez Polskę. Ich sieci stanowiły element systemów Rosji i Białorusi. Obecnie istnieją już połączenia asynchroniczne kablem morskim z Estonii do Finlandii (Estlink 1 i Estlink 2), jak i z Litwy do Szwecji (NordBalt), a także lądowe z Litwy do Polski (LitPol Link), co wpłynęło na decyzję o desynchronizacji z systemem IPS/UPS. Państwa bałtyckie uruchomiły też wspólną giełdę elektroenergetyczną Baltpool. Transakcje na niej mogą zawierać także podmioty z państw sąsiednich, z którymi Litwa, Łotwa i Estonia mają połączenia elektroenergetyczne. Państwa bałtyckie są w stanie być niezależne pod

względem produkcji energii. W przypadku Litwy niezależność ta wiązałaby się jednak ze znacznym zwiększeniem zużycia importowanych surowców i wyższymi cenami energii. Wyborem Wilna jest import energii z Estonii i Łotwy, państw nordyckich lub Rosji i Białorusi (wyłącznie przez giełdę) i transformacja systemu produkcji energii w kierunku przechodzenia na OZE – w 2017 roku 72,4% energii zużywanej w kraju pochodziło z importu.

Komentarz

- Polityczne porozumienie trzech państw bałtyckich i Polski oraz Komisji Europejskiej w sprawie synchronizacji z państwami Europy zachodniej i środkowej uzgodniono 28 marca 2018 roku. Pozwoliło ono państwom bałtyckim wystąpić o dofinansowanie projektu synchronizacji z instrumentu CEF jeszcze w obecnych wieloletnich ramach finansowych UE, co przyspieszy jego realizację. Jednym z najistotniejszych problemów, oprócz kwestii technicznych samego procesu desynchronizacji i synchronizacji, było uzasadnienie wysokich kosztów projektu (ok. 1,5 mld euro). Synchronizacja nie jest projektem generującym bezpośrednio zyski gospodarcze, które rekompensowałyby wydatki na cały proces. Jest to projekt przede wszystkim polityczny, integrujący państwa UE i zabezpieczający systemy państw bałtyckich przed niepożądanymi działaniami ze strony Rosji. Wsparcie na maksymalnym poziomie 75% stanowi potwierdzenie, że projekt synchronizacji jest postrzegany także przez Unię jako priorytetowy oraz przyczyniający się do powstania wspólnoty energetycznej w ramach UE.
- Wysoki poziom wsparcia na pierwszym etapie projektu daje państwom bałtyckim nadzieję na utrzymanie podobnego poziomu finansowania na kolejnych dwóch etapach. Na drugim etapie najważniejszą inwestycją będzie budowa połączenia morskiego kablem elektrycznym Litwa–Polska. Inwestycja ta ma wzmocnić bezpieczeństwo energetyczne państw bałtyckich po desynchronizacji z systemem Rosji i Białorusi. Kolejne wewnętrzne testy techniczne mają dać odpowiedź na pytanie o potrzebę rozbudowy nowych mocy wytwórczych w państwach bałtyckich (Litwa już szacuje taką potrzebę na ok. 300 MW) lub we współpracy z Polską, która jest kluczowym partnerem Litwy, Łotwy i Estonii w projekcie synchronizacji.
- Dzięki wsparciu KE osiągnięto znaczący postęp w procesie desynchronizacji, który musi odbywać się symultanicznie, by był bezpieczny dla stabilności systemów elektroenergetycznych obu stron. Zaangażowanie KE ma na celu odpolitycznienie procesu i ograniczenie możliwości wykorzystania synchronizacji jako narzędzia szantażu wobec państw bałtyckich, np. poprzez próbę destabilizacji ich systemów elektroenergetycznych. Na wniosek trzech państw bałtyckich KE przejęła odpowiedzialność za prowadzenie niezbędnego przy takim projekcie dialogu z państwami desynchronizowanymi – Rosją i Białorusią, a także informowanie ich na każdym etapie o postępach działań. Projekt nadzorowany jest też przez ENTSO-E. Organizacja ta ma przedstawić w 2019 roku techniczne warunki przeprowadzenia synchronizacji i zawrzeć z państwami bałtyckimi odpowiednią umowę. Od wypełnienia tych warunków będzie zależeć ostateczna decyzja o przyłączeniu tych państw do systemu Europy kontynentalnej.

- Celem zarówno państw bałtyckich, jak i Rosji jest zniwelowanie ryzyka niestabilności systemów, towarzyszącego procesowi desynchronizacji. Moskwa od kilku lat intensywnie rozbudowuje moce wytwórcze i połączenia elektroenergetyczne w obwodzie kaliningradzkim, co ma pozwolić na stabilną pracę systemu w trybie izolowanym. Pierwsza próba pracy kaliningradzkiego systemu w takim trybie, przeprowadzona w roku 2014, nie powiodła się. Od tego czasu Rosja poczyniła w obwodzie znaczące inwestycje. Sprawdzianem przygotowań do desynchronizacji obu stron – Rosji w obwodzie kaliningradzkim i państw bałtyckich – będą nowe próby systemów w trybie izolowanym. Rosja przeprowadzi je w obwodzie kaliningradzkim w dniach 24–26 maja, a państwa bałtyckie dwa tygodnie później. Litwa w grudniu 2018 roku przeprowadziła testy skuteczności załączenia w trybie awaryjnym swoich mocy rezerwowych (z wykorzystaniem elektrowni w Poniewieżu, Możejkach, Kownie oraz bloku rezerwowego w elektrowni Elektrėnai).
- Strona rosyjska wciąż krytykuje decyzję o desynchronizacji jako niepotrzebną i nadmiernie obciążającą finansowo społeczeństwa państw bałtyckich (wypowiedzi prezydenta Władimira Putina w trakcie ceremonii otwarcia terminalu LNG w obwodzie kaliningradzkim 8 stycznia 2019 roku czy rosyjskiego ministra energetyki Aleksandra Nowaka z 21 stycznia br. po rozmowach z Komisją Europejską w Brukseli, który uznał proces desynchronizacji za „niewłaściwy"). Wysokie wsparcie finansowe z UE dla tego projektu daje państwom bałtyckim poważny kontrargument; litewski minister energetyki Žygimantas Vaičiūnas wskazał, że synchronizacja z tak wysokim wsparciem UE nie będzie stanowić większego obciążenia niż budowa połączenia elektroenergetycznego z Litwy do Szwecji. Eskalacji działań o charakterze propagandowym strony rosyjskiej można oczekiwać w maju 2019 roku podczas próby pracy systemu w obwodzie kaliningradzkim w trybie izolowanym. Majowy termin wybrany przez Rosję nie jest przypadkowy – w trakcie próby Rosja nie będzie sprzedawać energii na bałtyckiej giełdzie, co może doprowadzić do chwilowego skoku cen energii dla bałtyckich konsumentów. Może to zostać wykorzystane w kampanii sił prorosyjskich w państwach bałtyckich, podważającej politykę władz tych państw wobec Rosji (26 maja na Litwie, Łotwie i w Estonii odbędą się wybory do Parlamentu Europejskiego).

Aneks

Mapa 1. Systemy synchroniczne w Europie

Systemy synchroniczne w Europie

Zródło: https://www.entsoe.eu/

Mapa 2. Wstępny schemat pracy systemów w trybie izolowanym

Źródło: www.energia.ee, opracowanie własne